

MUSTAFA PAŞA, Bozoklu

(Haziran 1692) sadâret kaymakamlığına tayin edildi. Hacı Ali Paşa'nın yerine 20 Receb 1104'te (27 Mart 1693) sadârete getirildi. Mustafa Paşa bu görevi almakta önce tereddüt göstermiş, ancak padişahın ısrarı üzerine kabul etmiştir. O sırada Avusturya kuvvetlerinin Erdel üzerinden Eflak ve Boğdan'ı istilâya hazırlandığı haberleri Kırım Hanı Selim Giray'dan gelen mektupla teyit edilince Mustafa Paşa sefer hazırlıklarına başladı. 2 Zilkade 1104'te (5 Temmuz 1693) Edirne'den hareket etti. Bu arada Kırım Hanı Selim Giray ile Orta-Macar Kralı İmre Thököly de orduya katıldı. Avusturya kuvvetlerinin Belgrad'a ilerlediği haberi üzerine ordu Belgrad'a yöneldi. İki ateş arasında kalan Avusturya ordusu kumandanı Duc de Croy kuşatmayı kaldırıp geri çekildi (Muharrem 1105 / Eylül 1693). Mustafa Paşa, Belgrad Kalesi'ni tamir ve tahkim ettirdi. Avusturyalılar'ın kale etrafında kazdığı hendekleri doldurarak tabyaları yıktırdı. Rebülevvel ayı başlarında Belgrad'dan ayrılıp 16. günü Sofya'ya geldiğinde sipahi ve silâhdarların mevâciblerini dağıttırdı, 7 Rebüülâhir'de (6 Aralık) Edirne'ye ulaştı.

Mustafa Paşa devlet işleri arasında fırsat buldukça ava gitmeyi âdet haline getirmişti. Sadrazamdan hoşlanmayanlar onun bu zaafını II. Ahmed'e bildirdiler. Aleyhinde olanların başında Dârüssaâde ağası Nezir Ağa bulunuyordu. Mustafa Paşa da onu saraydan uzaklaştırmak için çalışıyordu. Ancak padişahın Edirne civarında yaptığı bir gezide onu cirit oynarken görmesi azline sebep oldu (17 Receb 1105 / 14 Mart 1694). *Anonim Osmanlı Tarihi*'nde (s. 52) padişahın tebdil gezerken rastladığı Anadolu'dan gelen bir şahsın ona İstanbul'un halinin perişan olduğunu, idarecilerin hiçbir iş görmediğini, buna cirit oynamakla meşgul vezîriâzâmın da dahil olduğunu söylemesi üzerine II. Ahmed'in Mustafa Paşa'yı azlettiği belirtilir. Mustafa Paşa azlinden sonra bir süre sarayda "kapı ortası"nda mahpus tutuldu. Ardından yeni vezîriâzam Sürmeli Ali Paşa'nın ricasıyla affedildi ve Trablusşam eyaletine ikinci defa vali tayin olundu. Yeni görevi için yola çıkmışken, "Nevrûziyye pîşkeşi" için hazırladığı para ve atları teslim etmediği gerekçesiyle ihbarda bulunulması üzerine geri çağırıldı; yanında bulunan 217 ke-se akçeye el konulduktan sonra gitmesine izin verildi.

Bozoklu Mustafa Paşa, 8 Safer 1109'da (26 Ağustos 1697) kapı halkı ve 300 Şam sipahisiyle II. Mustafa'nın Zenta seferi için

Bozoklu
Mustafa
Paşa'nın
Edirne
Üç Şerefeli
Cami
haziresindeki
mezar taşı

orduya katıldı. Sadrazam Elmas Mehmed Paşa'nın muhalefetine rağmen divandan, Tisa suyu üzerinde köprü kurarak karşı tarafa geçme kararı çıktı. Askerin önemli bir kısmı suyu geçince Avusturya ordusu başkumandanı Prens Eugen'in âni taarruzu ile diğer tarafta kalan askerler mağlûp oldu. Mustafa Paşa geçen askerlin düzenini sağladı. Elmas Mehmed Paşa'nın askerler tarafından öldürülmesinin ardından sadrazamlığa getirilen Amcazâde Hüseyin Paşa'nın orduya gelişine kadar sadâret kaymakamlığı ile görevlendirildi. Cemâziyelâhir 1109'da (Aralık 1697) Boğazhisar muhafızlığına tayin edildi. 29 Ramazan 1109'da (10 Nisan 1698) sadrazamın arzusuyla ikinci vezirlik pâyesi verilerek yeniden sadâret kaymakamlığına getirildi. Bu görevini sürdürürken damla hastalığı yüzünden iş yapamaz hale geldi ve 13 Cemâziyelâhir 1110'da (17 Aralık 1698) vefat etti. Edirne'de Üç Şerefeli Cami haziresine defnedildi.

Mustafa Paşa'nın şairliği vardır. Kaynaklar onu hak ve hukuka riayet eden, edep- li, hizmetkârlarına karşı daima iyi muamelede bulunan, devlet işlerini bilmekle beraber "umûr-ı hâriciyye"si zayıf bir devlet adamı olarak tavsif eder. Ayrıca cömert olduğu, 1692'de Belgrad Seferi'ne giden orduya masraflarını kendisinin karşıladığı 500 süvari ve 200 piyade yazdığı belirtilir. Belgrad'ın kurtarılmasından sonra kale dışında tahribe uğramış bir camiye tamir ettirdiği bilinmektedir. Oğlu Hüseyin Bey Tersâne emini olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 117, 200, 428, 440-451, 467, 476-480, 519, 640-641, 652; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 43, 47-49, 52-53, 55; Silâhdar, *Tarih*,

I, 736, 748-749, 762; II, 122, 292, 331, 363, 378, 487, 694-740; a.m.f., *Nusretnâme, Tahsil ve Metin: 1106-1113/1695-1721* (haz. Mehmet Topal, doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 216, 304-306, 318, 323-325, 356, 367, 377, 380-382; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 120-121; Râşid, *Tarih*, I, 368, 370, 470; II, 194, 208, 211, 218-222, 230, 232, 237, 238, 240, 245-250, 446; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 99; *Sefinetü'l-vüzerâ*, s. 39-40; Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1285, s. 71-72; Uzunçarşılı, *Osmanlı Bahriye*, s. 101, 116, 161, 175; a.m.f., *Osmanlı Tarihi*, III, 475, 476, 504, 538, 552, 554; III/2, s. 427, 439, 440, 441, 443, 445; Danişmend, *Kronoloji*, III, 450, 463, 474-476; Mehmet İnbaşı, *Ukrayna'da Osmanlılar: Kamanîçe Seferi ve Organizasyonu (1672)*, İstanbul 2004, s. 202; R. Mantran, "Ahmad II", *EP* (İng.), I, 268; "Mustafa Paşa (Bozoklu, Bıyıklı)", *TA*, XXIV, 499.

İMÜCTEBA İLGÜREL

MUSTAFA PAŞA, Buşatlı

(1797-1860)

Osmanlı devlet adamı
ve İşkodra mutasarrıfı.

27 Ramazan 1211'de (26 Mart 1797) doğdu. İşkodra (Arnavutluk İskenderiyesi [Shkodër]) sancağı mutasarrıflığını elinde bulunduran ve Buşat (Bushati) köyüne nisbetle Buşatlı olarak tanınan aileye mensuptur. Bu sebeple Buşatlı veya İşkodralı Mustafa Paşa diye anılır. Yazdığı şiirlerde kullandığı "Şerifi" mahlası dolayısıyla Şerifi Mustafa Paşa olarak da bilinir. Buşatlı ailesinin kurucusu Gazi Mehmed Paşa'nın torunu olan Mehmed Âsaf Paşa'nın öğrencisidir. Amcası bölgenin en güçlü mutasarrıflarından Vezir Kara Mahmud Paşa'dır.

Şair ve devlet adamı olan babası tarafından yetiştirildi. İşkodra sancağı mutasarrıfı amcası İbrâhim Paşa'nın vefatı üzerine -babasının bir yıl önce vefatı dolayısıyla- henüz on üç yaşında iken beylerbeyi pâyesiyle İşkodra mutasarrıflığına getirildi (1810). İki yıl içinde vezirliğe terfi ettirilen (Mayıs 1812) Mustafa Paşa, Rumeli bölgesinde devlet düzenini tesis etmek için çalışmalar yaptı ve bu arada merkezî yönetime karşı gelen Tepedelenli Ali Paşa isyanını bastırmakla görevlendirildi. Bu görevlerde başarıları görüldüğünden kendisine İşkodra sancağına ek olarak Ohri ve İlbasan mutasarrıflıkları verildi. Mustafa Paşa 1820'de bölgeyi Tepedelenli Ali Paşa'nın adamlarından temizledi (BA, HH, nr. 21089). Dönemin Rumeli Valisi Hüseyin Paşa ile birlikte Rumeli taraflarında düzenin korunmasında etkili oldu (BA, HH, nr. 21065, 21073). Ayrıca Karadağlılar'ın

Kuzey Arnavutluk'a karşı olan hücumlarını bertaraf etti (Şânîzâde, III, 114 vd.). Ancak Rumeli'de oluşturulmaya çalışılan nizâmiye askeri fikrine karşı çıkınca bu işle görevlendirilen Sadrazam Mehmed Reşid Paşa ile ihtilâfa düştü. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşına çağrılarak kendisine Edirne kolu seraskerliği verilip bütün Rumeli'yi harekete geçirmesi istendi. Bu savaşta Vidin ve Rahova'yı işgal eden Ruslar'a karşı mücadele etti. Hizmetleri dolayısıyla II. Mahmud'un iltifatına mazhar oldu. Savaştan sonra mülkî idarede girilen düzenlemelerden tedirgin olarak Bosnalılar, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Sırp Prensi Miloş Obrenoviç (Miloš Obrenović) ve Karadağ Prensi II. Petar Petroviç Nyegoş ile (P. Petrović Njegoš) yakın ilişkiler içine girdi. Uhdesinde bulunan Ohri, İlbasan ve Dukagin sancaklarının idaresinden alınmasına tepki göstermesi (BA, HH, nr. 21497) ve amcası Vezir Kara Mahmud Paşa gibi İşkodra'da geniş bir tabana ve güçlü bir halk desteğine sahip olarak Niş, Üsküp ve Sofya şehirlerini ele geçirmesi üzerine âsi ilân edildi. Mehmed Reşid Paşa nizâmiye askeriyeye Mustafa Paşa'nın üzerine yürüdü ve onu dağlık bölge olan Babuna'da (Pirlepe yakınlarında [Prilep-Makedonya]) yendi (21 Nisan 1831). Mustafa Paşa İşkodra Kalesi'ne kapandıysa da (TSMA, nr. E 5780) kale kuşatma altına alınınca çaresiz kalıp eman diledi ve İstanbul'a gönderildi (BA, HH, nr. 26329).

İstanbul'da kendisine Süleymaniye bölgesinde bir konak tahsis edildi. Dindar ki-

şiliği yanında edebiyata merakı, yazdığı şiirler ve katıldığı toplantılardaki kapsamlı görüşleri sayesinde etrafında geniş bir dost grubu oluştu. Çok geçmeden yeniden görev aldı ve Anadolu'da Bolu, Kastamonu, Adana, Maraş, Konya gibi yerlerde valilik yaptı. Ardından tekrar Rumeli'ye gönderildi ve Hersek mutasarrıflığına tayin edildi. Sancağın merkezi olan Mostar'a yerleşti (1853). Son görev yeri olarak Medîne-i Münevvere'de şeyhülharemlikte bulundu ve 7 Zilkade 1276'da (27 Mayıs 1860) burada vefat etti.

1831 isyanından sonra devlet hazinesine devredilen malları 1865'te çocuklarına iade edildi. 1827-1828'de babalarının İşkodra valisi olduğu dönemde kendilerine beylerbeylik rütbesi verilen Hasan Hakkı Paşa ve Mahmud Paşa da Osmanlı Devleti'nde üst düzey yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. En küçük oğlu Şûrâ-yı Devlet üyelerinden Ali Rızâ Bey'dir. Mustafa Paşa ile birlikte Buşatlılar'ın İşkodra'da aile olarak devam eden mutasarrıflık dönemleri sona ermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HH, nr. 21065, 21073, 21089, 21497, 26329; BA, AE, II. Mahmud, nr. 5307; TSMA, nr. E 1589, 4336, 5780; Şânîzâde, *Târih*, III, 114 vd.; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-vukûât* (nşr. Neşet Çağatay), Ankara 1980, III-IV, 261-262; Cevdet, *Târih*, XII, 89 vd., 92 vd., 105 vd.; Ahmed Müfid, *Tepedelentli Ali Paşa*, İstanbul 1324, s. 189; Lutfi, *Târih*, II, 96 vd., 110-111; III, 182, 186; M. Gavriloviç, *Miloš Obrenoviç*, Belgrade 1908-12, III, 91-96, 102-114, 124-126, 332-335, 361; *Sicill-i Osmânî*, IV, 477; Ahmet Cevat Eren, *Mahmud II. Zamanında Bosna-Hersek*, İstanbul 1965, s. 102, 108, 119, 124; *Historia e Popullit Shqiptar* (ed. A. Buda v.dğr.), Prishtinë 1979, I, 452-454; II, 400, 406, 507; M. Köhbach, "Nordalbanien in der Zweiten hälfte des 18. Jahrhunderts", *Albanien Symposium*, 1984, Kittsee 1986, s. 171-173; *İşkodra Şairleri ve Ali Emiri'nin Diğer Eserleri* (nşr. Hasan T. Karateke), İstanbul 1995, s. 89, 114-117; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 982-983; M. Cavid Baysun, "Mustafa Paşa", *İA*, VIII, 727-730; A. Popovic, "Muştafâ Paşha, Bushatli", *EP* (İng.), VII, 719-720; "Bushatlinjtë", *Fjalor Enciklopedik Shqiptar*, Tiranë 1985, s. 132-133; "Mustafa Pashë Bushatlliu (1796-1860)", *a.e.*, s. 133; Selim Hoxha v.dğr., "Bushatasit (Bushatlinjtë)", *Fjalor Enciklopedik*, Tiranë 2002, s. 121.

MUSTAFA L. BİLGE

MUSTAFA PAŞA, Daltaban

(bk. DALTABAN MUSTAFA PAŞA).

MUSTAFA PAŞA, İpşir

(bk. İPŞİR MUSTAFA PAŞA).

MUSTAFA PAŞA, Kemankeş

(bk. KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA).

MUSTAFA PAŞA, Köse

(ö. 1178/1765)

Osmanlı sadrazamı.

Çorlu'da doğdu. Sadrazam Çorlulu Ali Paşa'nın kethüdâliğinde bulunmuş olan Sofu Abdurrahman Paşa'nın oğludur. Kaynaklarda Bâhir, Köse ve Mîrâhur lakaplarıyla anılır. İyi bir eğitim aldı. İstanbul'a giderek Sadrazam Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın maiyetine girdi. Bu sayede hassa silâhşoru oldu. Ardından kapıcıbaşılik görevine getirildi. 1159 Ramazanı sonlarında (Ekim 1746 ortaları) ikinci mîrâhur, Zilkade 1162'de (Ekim 1749) birinci mîrâhur oldu. Mîrâhurluktan sadrazamlığa geçmek mümkün değilken I. Mahmud'un Dârüssaâde Ağası Morali Beşir Ağa'nın padişaha tavsiyesiyle sadârete getirildi (18 Şâban 1165 / 1 Temmuz 1752). Bu makamda ilk icraati devlet işlerine karışan Beşir Ağa'nın nüfuzunu kırmak oldu. Onun uygunsuz hareketlerde bulunup rüşvet alarak iş gördüğünü padişaha bildirdi ve azlını, ardından idamını sağladı. Sadâreti döneminde birbirini takip eden ve İstanbul ile Trakya'yı sarsan depremler dolayısıyla meydana gelen zayıyatı gidermek için tedbirler aldı. I. Mahmud'un vefatı ve yerine III. Osman'ın padişah oluşunun ardından rakiplerinin telkinleriyle azledildi (4 Cemâziyelevvel 1168 / 16 Şubat 1755). Önce Midilli'ye yollandı, birkaç ay içinde de Mora muhassılı oldu (Ramazan 1168 / Haziran 1755).

III. Osman, Mustafa Paşa'yı azlettikten sonra on üç ay aşan zaman içinde dört defa sadrazam değiştirdi. Son zamanlarda gerek devlet erkânı gerekse İstanbul halkı arasında "Mustafa Paşa'nın yerini tutan vezir olmaz" gibi sözler yayılınca yeniden hatıra geldi ve İstanbul'a çağrılarak ikinci defa sadârete tayin edildi (1 Receb 1169 / 1 Nisan 1756). Mustafa Paşa'nın bu sadâreti sırasında İstanbul'da tarihinin en büyük yangınlarından biri çıktı. Şehrin dörtte üçü yandı, ardından tamir masrafları hazineye büyük bir yük getirdi. Onu töhmet altında bırakan bir başka hadise de tahta aday Şehzade Mehmed'in zehirlenerek ölmesinde rolü olduğu dedikodularıdır. Bazı kaynaklarda, aralarında Hekimoğlu Ali Paşa'nın da bulunduğu yüksek rütbeli devlet adamlarının şehzadenin katli-

Buşatlı Mustafa Paşa'nın imzası ve mührü (BA, HH, nr. 21089)